

örökbefogadott fiatalok származása és a szülők bizonytalansága áll a kérdés kezelésében.

A mi gondjaink elsősorban nem a társadalmi háttér elemzésével oldódnak meg – bár a jövőt tekintve ez is fontos –, de mégis szükséges a gyermekek jövőjét is látni, hiszen a sikertelen örökbefogadástól rosszabb helyzetet nehezen lehet elképzelni.

Ha az örökbefogadással kapcsolatos nevelőszülői tanácsadói értékeléseket nézzük át – és a tapasztalatok is ezt mutatják –, akkor az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás, illetve örökbefogadás kérdéskörében, a legnagyobb gondokat a következőkben foglalhatjuk össze:

1. A gyámhivatalok sokat késnek az örökbe fogadhatóvá nyilvánítással.

2. Egy éves kor felett fokozatosan nőnek azok a gondok, amelyek az örökbe adást nehezítik (nevelőszülő- gyermek kö-

zötti kapcsolat, az örökbeadásra való felkészítés időben való eltolódása, stb.).

3. A gyermek származása.

4. Az örökbefogadó szülők felkészültsége, magatartása.

Fentiekből jól látható, hogy az örökbeadás elhúzódtásának meglehetősen összetett okai vannak, és a végeredmény mindig az, hogy az elemzéseknél a hibákat már csak következményként tárhatjuk fel.

Mindenképpen szükségesnek látjuk az egyes esetek elemzését, mert általános következtetéseket csak ebből lehet levonni, és akkor lehet válaszolni olyan nevelőszülők által feltett kérdésekre, hogy pl., *Hány évig kell a gyermeket az örökbeadásra felkészíteni?*

Csatlós Sándor, Lippai Gergely, Miklósi Erzsébet, Szerdi Béla, Szilágyi Sándorné

Észrevételek a Fővárosi TEGYESZ munkaanyagához

A Fővárosi TEGYESZ egyik munkatársa 5 év anyagában (2001-től 2005-ig terjedő időszak) megvizsgálta a civilszervezetek nevelőszülő hálózataiban nevelkedő gyermekek gondozási hely változtatását, különböző szempontok szerint. (MÉRLEG, 16. o.) Előre szeretném bocsátani, hogy észrevételeimet csak a saját nevelőszülői hálózatunkban tapasztaltakra tudom alapítani, mivel összevethető adatok sem a többi civilszervezet, sem a Fővárosi TEGYESZ vonatkozásában nem állnak rendelkezésemre.

Annak érdekében, hogy az észrevételek értékelhetőek legyenek, és azokat az eltérő adatbázis ellenére valamennyire mégis össze lehessen vetni egymással, szükségesnek látszik előljáróban megismételni a vizsgálódás szempontjait.

- A gondozási hely változtatásának oka mennyire követhető nyomon a Tegyesz iratanyagában – értelemszerűen ez a szempont alapítványunknál nem jön szóba, tekintettel arra, hogy nevelőszülő hálózatunk mérete (22-23 nevelőcsaládban összesen maximum 60 nevelt gyerek) lehetővé teszi valamennyi gondozási hely változtatás egyedi kezelését.

- Mennyire követhetők nyomon a gondozási hely változás előtti események a családban – itt is a fenti szempont érvényesül, amennyiben valamennyi vizsgált esetben közvetlen ismeretekkel rendelkezünk a nevelőcsaládban felmerülő problémákról. Nyilván a Tegyesz-ben a gondot az (is) okozza, hogy az ott dolgozóknak csak kis hányada rendelkezik közvetlen tapasztalatokkal a nevelőcsaládokról, de a családi dinamika megítélésében ők is a civil működtetőre vannak (lennének) utalva.

- Szempontként merült fel az is, hogy ki kezdeményezte a gondozási hely megváltoztatását. Ez viszonylag pontosan adminisztrálható adat, aminek a rögzítésére az úgynevezett „macis lapok” talán alkalmasak is.

- Hová kerültek elhelyezésre a gyermekek? Az anyag végigolvasása után úgy tűnik ez az a lényegi kérdés, melynek vizsgálatára jött létre maga a munkaanyag. A nevelőszülői kihelyezések „minőségének” vizsgálata képezi a kérdés lényegét, vagyis az, hogy a nevelőcsaládok (jelen formájukban) mennyire képesek „megtartani” a kihelyezett gyerekeket, milyen minőségű

családi nevelést tudnak nyújtani nekik, végső soron jobb ellátást nyújtanak-e, mint a lakásotthonok, gyermekotthonok. Hiszen, ha kimutatható (a vizsgálat éppen ezt hozta ki „eredményként”), hogy családi nevelés e formája semmivel sem „jobb”, mint a „családias” intézményi ellátás, akkor újra lehet, sőt kell, gondolni a civil nevelőszülői hálózatok létjogosultságát.

- Végül, a vizsgálati anyag szempontja volt az is, hogy választ találjon arra a kérdésre, hogy milyen okok húzódnak meg a gondozási hely változtatások mögött. Vagyis a legitimnek elfogadott változtatásokon túl, mint amilyen az örökbefogadás, hazagondozás, nagykorúság elérése, milyen, a nevelőcsaládok és/vagy a nevelt gyerekek, problémái okozzák-okozhatják rendszeresen a gondozási hely megváltoztatását, ami felveti a nevelőcsaládok alkalmasságának kérdését, most már nem egyedi esetekben, hanem általánosságban.

Ezt követően a téma tárgyalását a munkaanyag egy metodikai hibával kezdi, amennyiben az adott évben a nevelőszülői hálózat (december 31-én regisztrált) összes gyermek létszámát veti össze az azonos évben a hálózatból távozó gyermekek számával. Itt megjegyzendő, hogy sokkal szerencsésebb lett volna a rendszerbe bekerülő gyerekek számát összevetni az onnan távozókéval, az összlétszámot háttér (bázis) adatként kezelve, ugyanis így lehetett volna képet kapni az adott hálózat gyermekmozgalmi dinamikájáról, arról, hogy globálisan milyen mértékű a be- és kiáramlás a rendszerben. Ha ugyanis arra vagyunk kíváncsiak, hogy mennyire maradnak bent a rendszerben a kihelyezett gyerekek, akkor ez lehetne az egyik megközelítési mód.

Természetesen ezt a globális adatot követnie kell egy részletes, esetekbe menő elemzésnek, hiszen a két megközelítési mód csak együtt képes valós képet adni egy-egy civilszervezet nevelőszülői hálózatának működéséről. A Tegyesz-anyag ilyenformán ezzel adós marad, alapítványunk adatainak elemzésével megpróbáljuk demonstrálni ennek az eltérő megközelítési módnak az előnyeit.

A fentiek figyelembe vétele mellett a vizsgált években az összesített adatok alapítványunknál a következőképpen alakultak (a számbeli eltérések abból adódnak, hogy a Fővárosi Tegyesz csak a tőlük kihelyezésre kerülő gyerekeket regisztrálja – értelemszerűen – mi azonban számba vettük azoknak a gyermekeknek a sorsát is, akiket a PeTegyeszi helyezett hozzánk):

– **2001-ben** 46 fő gondozott mellett 11 kihelyezés történt, 2 távozásal. Vér szerinti családjába távozott két gyerek – testvérek – miután két alkalommal is úgymond „hazaszöktek”. Ezt követően döntött úgy az alapítvány teamje, hogy támogatjuk a hazagondozásukat, bár komoly aggályaink voltak ezzel kapcsolatban, és az idő bennünket igazolt. Véleményünk szerint ennek a két gyereknek a távozása nem esik abba a kategóriába, amit a munkaanyag vizsgálni szándékozott.

– **2002-ben** 56 gondozotti létszám mellett 13 kihelyezés történt az év folyamán. Ezzel a számmal áll szemben a 4 gondozási hely változás, amelyek közül az egyik a „legitim” csoportba tartozik, tekintve, hogy egy gondozottunk nagykorúvá vált, és utógondozója korábbi nevelőszülője lett. Két gyerek gondozási hely változtatása mögött azonban, akiket hálózaton belül helyeztünk másik családba, gyermekbántalmazás húzódik meg, amennyiben a nevelőszülő megverte a két gyerek egyikét. Természetesen ez az eset nevelőszülői státuszának azonnali megszűnésével járt, és felvetette azt a kérdést, hogy mennyiben lehetett volna előre jelezni ezt a problémát. Egy gondozott esetében a nevelőszülő jelzése nyomán került sor a gyerek új gondozási helyre kerülésére, hálózaton belül. A változtatás oka összetett volt, szerepet játszott benne a gyerek magatartászavara mellett a nevelőszülő alkalmatlansága is.

– **2003-ban** 55-ös összlétszám mellett csak 1 gyermek került kihelyezésre hálózaton belül. Ezzel szemben áll 4 gyermek gondozási helyének megváltozása, ahol mind a négy eset a vizsgált problémakörbe tartozik. Egyik esetben a korábban bántalmazás miatt elhelyezett két gyermeknek kellett új gondozási helyet keressünk (szintén hálózaton belül), mivel a nevelőszülő házaspár bejelentette, hogy válni kívánnak. Ennek kapcsán az eredetileg ennél a házaspárnál nevelkedő gyermeket is át kellett helyeznünk, mert a válófélben lévő szülők az ő gondozását sem vállalták a továbbiakban. Egyértelmű volt a számunkra, hogy ennek a helyzetnek a kialakulásához mi is hozzájárultunk azzal, hogy odahelyeztük a két gyermeket, mivel ez a feladat meghaladta a házaspár teljesítő képességét, ami hozzájárult kapcsolatuk felbomlásához. A továbbiakban ilyen esetben sokkal nagyobb körültekintéssel kell eljárni, amibe bele kell tartoznia a szülők megismételt alkalmassági vizsgálatának is. Egy gyermek a nevelőszülő kezdeményezésére került vissza a Tegyesz rendszerébe, ahol rövid időn belül örökbe fogadták. Ebben az esetben a visszakerülés oka egyértelműen a nevelőszülő teljes pszichés alkalmatlansága volt, végül is nevelőszülői státuszát saját maga szüntette meg a visszahelyezés kezdeményezésével.

– **2004 év végén** 60 fő volt a gondozotti létszám, és 7 kihelyezés történt hálózaton belül. Ebben az évben három távozás történt, kettő az elfogadott kategóriában, amennyiben egy fiatal volt gondozottunknak, akinek utógondozója szintén nevelőszülője volt, megszűnt az utogon-

dozása, mivel betöltötte 24. életévét. Egy román állampolgárságú gondozottunkat pedig szülőanyja „hazavitte” romániai lakhelyére. Az átélt csalódás egyik legrátermettebb nevelő házaspárunk lelki hozzáállását tette tönkre. Harmadik esetben a nevelőcsalád teljesítőképességét haladta meg a másodikként kihelyezett, komoly magatartászavarokat mutató gyerek. Így számára új helyet kerestünk hálózatunkon belül.

– **2005 végén** 55 fő volt a gondozotti létszám, és az év folyamán 3 kihelyezés történt hálózaton belül. 8 távozás történt az év során, amelyek közül egy esetben a nevelőszülő örökbe fogadta a nála nevelkedő gyereket, amikor örökbe fogadhatóvá nyilvánították, két fiatalnak pedig megszűnt az utógondozása, miután befejezték tanulmányaikat, illetve elérték 24. életévüket. A további öt eset mind a vizsgált problémakörbe tartozik, amennyiben két gyermeket azért kellett visszahelyezni a Tegyesz rendszerébe, mert az időközben megözvegyült nevelőszülő fokozatosan képtelenné vált a növekvő gyerekek viselkedési problémáinak kezelésére, és fegyelmezési gondjait fizikai bántalmazással próbálta megoldani. Itt is kérdésként merül fel, hogy megelőzhető lett volna ez a helyzet, és ha igen, hogyan? A másik három esetben a nevelőszülő kezdeményezte az elhelyezést más-más indítatásból. Egyik esetben a fő bajnak az bizonyult, hogy a magatartászavaros gyerek, aki másik családból került itt elhelyezésre, bántalmazta a másik nevelt gyereket. Mivel a fogyatékos gyerek a család szemefénye a mai napig, nem voltak képesek tolerálni a másik gyerek viselkedését és kérték, hogy kerüljön el tőlük. A gyerek előbb speciális szükségletű volt, akit azért minősítették át különleges szükségletűvé, mert még nem érte el a speciális besoroláshoz szükséges életkor. E miatt őt speciális gyermekotthonba helyezték el, ahol a nevelőszülő látogatta és el-elviszi szabadságra. Másik gyerek esetében a kibontakozó viselkedészavarhoz nagymértékben hozzájárult, hogy ő volt az egyike annak a két gyereknek, akik több családot is „megjártak” hálózaton belül. Az ő esetében is a család intoleranciája miatt került sor a gondozási hely megváltoztatására és a gyerek speciális-otthoni elhelyezésére. A harmadik esetben a már eleve intézeti elhelyezést igénylő gyerek, aki testvére miatt került előbb lakóotthonba, majd nevelőszülőhöz hálózaton belül, addig volt tolerálható a nevelőszülő számára, amíg élettársi kapcsolatot nem létesített. Az élettárs nem volt hajlandó elfogadni a súlyos beteg gyereket, aki családi környezetben tulajdonképpen kezelhetetlen volt, és választás elé állította a nevelőszülőt: vagy ő, vagy a gyerek. A fentieket összegezve az állapítható meg, hogy a vizsgált öt év alatt hálózaton belül kihelyezésre került 35 gyermekből 20-nak változott meg a gondozási helye. Ebből a 20 főből 13 olyan eset volt (ez a szám magában foglalja a többszörös gondozási hely változásokat is – vagyis a 13 eset mögött 10 gyerek „húzódik meg”), ahol vizsgálandó részben a nevelőszülő alkalmassága, részben pedig az alapítvány szakmai tevékenységének színvonala. Az mondható el ezzel kapcsolatban, hogy egy nevelőszülőnél lehetett volna az alkalmatlanságot már a jelentkezésénél megállapítani, és ennek megfelelően elutasítani, egy esetben pedig nem lett volna szabad engedni a saját képességei tekintetében belátással nem rendelkező nevelőszülő kérésének, és nem lett volna szabad második gyereket kihelyezni hozzájuk. Ugyanez vonatkozik arra a házaspárra is, akik saját határaikat fel nem ismerve vállalták a bántalmazás miatt kiemelendő két gyermeküket, de ebben az esetben nem lehetett megjósolni a végkifejletet. A két bántalmazó nevelőszülő esetéből az a tanulság vonható le, hogy sajnos ez a magatartás nem volt előre megjósolható egyik esetben sem, vagyis igen nehéz feladat megmondani, például a képzés alatt, hogy kiből lesz a későbbiekben bántalmazó szülő.

Szilágyi Júlia

